

IPB-transparant – jaargang 5 – nr 3 – april 2002 – driemaandelijks tijdschrift van het Interdiocesaan Pastoraal Beraad – Guimardstraat 1 – 1040 Brussel – tel. 02/509 96 87 – fax 02/509 96 09 – e-mail ipb@kerknet.be – website www.ipbsite.be – rek. 784-5832889-14

*verantwoordelijke uitgever: Leon Van Luchene
afgiftekantoor: Brussel 4*

Inhoud

Op zaterdag 9 maart 2002 organiseerde het IPB een reflectiedag over de identiteit van het katholiek onderwijs in een context van maatschappelijke pluraliteit. Dit nummer is hoofdzakelijk aan dit thema gewijd.

*****

Editoriaal

Katholiek Onderwijs: neem je toekomst in handen

Het katholiek onderwijs in Vlaanderen staat voor een uitdagend moment in zijn geschiedenis. Zoals nog op andere plaatsen ter wereld betaalt het thans de prijs van zijn eigen succes. Bij ons heeft deze prijs de gestalte aangenomen van een langzaam voortschrijdende innerlijke ontkerkelijking van het katholieke onderwijsnet dat in feite zelf op een kerkelijk initiatief berust. Deze ontkerkelijking toont zich onder andere hierin, dat in de orde van de motieven om voor dit onderwijs te kiezen het argument "kwaliteit" hoger scoort dan het "confessionele" karakter van dat onderwijs. Op dat punt is het katholiek onderwijs spiegel van een evolutie binnen Kerk en samenleving in deze tijd.

Deze toedracht kon lange tijd een sluimerend bestaan leiden, tot op het moment dat bepaalde politici de tijd gekomen achtten om de klok bij te sturen. Hun doelstelling lijkt erin te bestaan in naam van de democratie en het recht op vrije keuze het feitelijk pluralisme van de katholieke schoolbevolking normatief te maken op het vlak van het pedagogisch aanbod van de vrije school, alsook op het vlak van de bestuurlijke organisatie van dat onderwijsnet. De tijd dat het grootste onderwijsnet in Vlaanderen door een voldoende brede confessionele basis gesteund werd, lijkt hen verleden tijd te zijn. Zij zien het gunstige moment nabij komen om in te grijpen, dat betekent, om de kwaliteit van deze school te kunnen erven en ondertussen het kerkelijke juk ervan voorgoed af te schudden. Na de scheiding tussen Kerk en staat, lijken zij nu ook de scheiding tussen Kerk en samenleving na te streven.

Voor het katholiek onderwijs in Vlaanderen betekent dat effectief dat het moment aangebroken is om belangrijke keuzes te maken. Vraag is alleen: op grond van welke criteria? Acht jaar geleden besliste het wereldcongres van het katholiek onderwijs te Rome in dienst van allen te blijven staan en terug te keren naar de oorspronkelijke opties van zovele kloosterorganisaties – de optie om in dienst van de armen te staan. Een eerste vraag zal dus worden hoe deze opties te vertalen en te realiseren in de Vlaamse (multiculturele) situatie van vandaag. Het IPB-forum heeft deze vraag uitdrukkelijk aan de orde gesteld.

Ondertussen blijft het nog steeds volop de moeite waard de drie grote doelstellingen van het katholiek onderwijs volgens Vaticanum II opnieuw te lezen en creatief ter harte te nemen.

Op momenten dat het moeilijker gaat en de toekomst niet onmiddellijk duidelijk is, is het slechtste wat christenen kunnen doen aan zichzelf te beginnen twijfelen. In feite is er daartoe op dit ogenblik geen enkele geldige reden. Want terwijl politici en andere stemmingmakers luchtig doen over het feit dat Vlaanderen aan het confessionele karakter van zijn meerderheidsonderwijs voorbij gegroeid is, hebben allerlei donkere wolken aan de hemel van

de democratie filosofen doen nadenken over de plaats van levensbeschouwing en godsdienst in de huidige samenleving. De opduikende problemen zijn niet van de minste: toenemend geweld in de samenleving, teloorgang van de sociale band onder mensen, gebrek aan economische solidariteit van rijk met arm, oude en nieuwe vormen van a-sociaal gedrag in de samenleving, groeiende zin crisis bij de jongeren en/of zorgeloze vertwijfeling bij de betergestelden onder hen. De gedachte wint veld dat de fundamentele waarden die de democratie tot hiertoe ondersteund hebben, geen lang leven meer zullen leiden (zie de evolutie in het kiesgedrag) als zij in de heel nabije toekomst niet uitdrukkelijk levensbeschouwelijk en pedagogisch ondersteund zullen worden door de diverse levensbeschouwelijke groepen en families in de samenleving van vandaag. Daarom lijkt het tweede criterium op basis waarvan het katholiek onderwijs van morgen zal moeten kiezen, specifiek te maken hebben met de vraag naar de plaats, betekenis en noodzaak van levensbeschouwing, ethiek en spiritualiteit, niet alleen voor de geestelijke gezondheid van de mens van morgen, maar ook voor de toekomstkansen van de democratie zelf en van de fundamentele burgerdeugden die haar moeten ondersteunen.

Christelijk geloof en kerkgemeenschap hebben een voldoende lange traditie en pedagogische ervaring om met de hedendaagse spirituele en morele noden van de samenleving op een creatieve wijze om te gaan. Daarom kon iemand als J. Habermas onlangs nog zeggen dat de christelijke kerken er verkeerd aan doen hun wijze van spreken zomaar aan te passen aan de seculiere trend van vandaag. Christenen zouden opnieuw moeten geloven in de onvervangbare waarde van hun eigen spirituele inbreng in de huidige plurale samenleving. Voorlopig zijn velen in Vlaanderen daar nog niet aan toe en lijkt de afrekening met het verleden nog steeds "bon ton" te zijn. De toekomst zal uitwijzen wie gelijk heeft. Ondertussen had het katholiek onderwijs de huidige uitdaging wellicht nodig om zijn eigen toekomst in handen te nemen.

Ignace Verhack
IPB-lid

*****

Identiteit katholiek onderwijs en pluralisme

Echo's van het IPB-onderwijsforum

Het IPB-forum was een open reflectie waar vanuit verschillende invalshoeken een licht werd geworpen op de complexe onderwijsproblematiek. Het opzet was een verkenning te maken om diverse 'hete hangijzers' van elkaar te onderscheiden zonder dat hun onderlinge samenhang uit het oog werd verloren. Hier enkele markante ideeën.

De politieke wil om het huidige onderwijslandschap grondig te hervormen, laat weinig mensen onberoerd. Zo lokt de discussie over katholiek onderwijs en pluraliteit veel reacties uit. Het aantal opiniebijdragen in diverse media is haast niet meer bij te houden. In hoeverre krijgt het vak r.-k. godsdienst op school al dan niet vorm en inhoud vanuit de pluraliteit aan levensbeschouwingen? Wordt de schoolkeuze mede bepaald door de levensbeschouwelijke overtuiging van ouders, of is enkel de norm 'kwaliteit' doorslaggevend? Draagt een katholieke school voldoende zorg voor een gelijke kansenbeleid of richt zij zich in hoofdzaak op financieel 'sterkere' leerlingen? Allemaal vragen die in het maatschappelijke debat veelvuldig stof tot nadenken bieden en die ook op het onderwijsforum van het IPB aan bod kwamen. In tegenstelling tot wat beweerd wordt, blijkt de bereidheid in katholieke middens groot te zijn om het debat over 'identiteit en onderwijs' grondig te voeren.

R. Lenaers, jezuïet, legde in zijn uiteenzetting de klemtoon op het historisch perspectief van waaruit de katholieke school is ontstaan en gegroeid. In een context van Reformatie en Contrareformatie wilde de katholieke Kerk haar machtspositie bevestigen. Eén van de beste middelen hiertoe was het inrichten van onderwijs. Zovele eeuwen later is de context waarin het katholiek onderwijs gedijt, dermate veranderd dat volgens de spreker de fundamenten waarop een katholieke school inhoud en vorm krijgt grondig herdacht moeten worden. Katholieke scholen kunnen niet aan de pluraliteit voorbij. Voor Lenaers betekent dit dat katholieke scholen, naast r.-k. godsdienst ook andere levensbeschouwingen op het onderwijscurriculum een plaats moeten geven zoals bijvoorbeeld lessen moraal en islamonderricht. Hij is ervan overtuigd dat dit ook het godsdienstonderwijs an sich ten goede komt. Inhoud en verwachtingen kunnen bijvoorbeeld scherper afgebakend worden.

Joke Maex, wetenschappelijk onderzoekster godsdienstpedagogiek aan de K.U.Leuven, daarentegen stelde dat katholieke scholen sowieso gepluraliseerd zijn. De menselijke persoon is gepluraliseerd omdat zij/hij beïnvloed wordt door haar/zijn omgeving. Als reactie tegen Lenaers verdedigde Maex de stelling dat een school niet pluralistisch wordt door naast r.-k. godsdienst ook lessen islam en zedenleer in te richten. Pluraliteit op de katholieke school krijgt veeleer vorm en inhoud naarmate leerlingen, leerkrachten en directies elk met hun eigen verhaal, achtergrond, overtuiging een centrale plaats innemen. Vanuit deze optie durven consequent te zijn, daarin bestaat de uitdaging voor de katholieke school. Voor het godsdienstonderwijs betekent dit dat het reeds lang geen ideologisch spel meer is van indoctrinatie en 'zieltjes winnen'. Godsdienst knoopt aan bij de vragen van leerlingen; zij laden het klasgebeuren met al hun ervaringen en vragen. De godsdienstleerkracht staat voor de uitdaging om in de pluraliteit jongeren levensbeschouwelijk gevoelig te maken.

Ook Herman Van Overbeke, gewezen directeur van het H.-Hartinstituut te Heverlee, kiest resoluut voor een geëngageerde en open-dialoog-school. Een school die ernaar streeft om een radicaal en open humanisme waar te maken, weliswaar niet vrijblijvend maar getoetst aan criteria die vanuit evangelisch perspectief ingevuld worden, stelt de leerling centraal en houdt rekening met de veelheid van levensbeschouwingen. Zij maakt werk van een gelijke kansenbeleid dat aandacht besteed aan niet 'fortuinrijke' leerlingen en er alles aan doet om deze jongeren een zinvol toekomstperspectief op vlak van leven, vorming en arbeid te geven. Het is een school die niet alleen een leeromgeving is, maar tevens ook een leefgemeenschap wil zijn. Een open-dialoog-school, aldus nog Van Overbeke, gaat niet voorbij aan het multicultureel en interlevensbeschouwelijk leren. Scholen zijn actieve bouwstenen van samenlevingsopbouw; laboratoria waar jongeren leren hoe een democratische samenleving vorm en inhoud krijgt. Reden genoeg voor Ides Nicaise, werkzaam op het Hoger Instituut voor de Arbeid (HIVA) en verbonden aan de beweging ATD 4de Wereld, om te pleiten voor christelijke scholen die de (post)moderniteit niet schuwen, en die men herkent aan hun maatschappijproject. Namelijk de radicaliteit waarmee zij zich inzetten voor de onderwijskansen van elk kind als mens, als kind van God en in het bijzonder voor het kansarme kind. Nicaise stelt overigens terecht de vraag of een school zich nog wel katholiek kan noemen, als de evangelische voorkeursoptie voor de arme geen cruciaal aanknopingspunt is.

Het heeft weinig zin om jongeren gevoelig te maken voor existentiële vragen wanneer leerkrachten het proces van levensbeschouwelijke (van gelovige) zelfverheldering voortdurend voor zich uit schuiven. Al te vaak wordt uitgegaan van de veronderstelling dat een levensbeschouwelijke reflectie voor leerlingen een vanzelfsprekendheid is. Integendeel, We verwachten van jongeren dat ze communicatief zijn, dat ze zich kunnen verantwoorden tegenover zichzelf en hun medemensen; dat ze hun verantwoordelijkheid in de samenleving

opnemen. Maar hoe kan dit als niemand hen voordoet hoe een levensbeschouwelijke reflectie geleidelijk gestalte krijgt?

Over de relatie tussen katholieke identiteit en pluralisme kwamen verder nog aan het woord: Jacques Janssen (vicaris voor onderwijs), Paul Cooreman (ouder), Hilde De Craene (leerkracht) en Leo Vereecken (BuSO). We stonden ook stil bij het probleem van de multiculturaliteit aan de hand van een insteek van Gust De Preter – bij de vragen rond levensbeschouwing, ingeleid door Jos Van Rompay en rond spiritualiteit, ingeleid door Josian Caproens.

Over onderwijs en identiteit zijn de gesprekken nog lang niet ten einde. Wel is duidelijk dat de materiële condities om onderwijs in te richten grondig veranderd zijn. De snelle evoluties en ontwikkelingen in de samenleving laten ook in onderwijs en vorming hun sporen na. Voor christenen is de uitdaging tweemaal: welke zinvolle bijdrage hebben zij in onderwijs en vorming; welke strategieën helpen om deze bijdrage op een doeltreffende wijze te realiseren. Uit de veelheid aan bijdragen en interventies op het Forum besluiten we alvast dat het katholiek onderwijs in Vlaanderen meer dan ooit in beweging is.

*****

in kadertje - gekleurde achtergrond

Vaticaanum II over de katholieke school

Deze [de katholieke school] streeft immers, in niet mindere mate dan andere scholen, **cultuurdoeleinden en de humane vorming** van de jeugdigen na. Haar is echter eigen: het milieu van de schoolgemeenschap, bezielde door de evangelische geest van vrijheid en liefde, tot stand te brengen; de jeugdigen te helpen om hun eigen **persoonlijkheidsontwikkeling** harmonisch samen te laten groeien met de nieuwe schepping, die zij door het doopsel zijn geworden; de **algemeen menselijke cultuur** zo met de heilsboodschap te verbinden, dat de kennis die de leerlingen betreffende de wereld, het leven en de mens trapsgewijs verkrijgen, door het geloof wordt belicht.

Verklaring over de christelijke opvoeding, 1968, nr. 8

*****

in kadertje - gekleurde achtergrond

De teksten van de inleidingen die op het IPB-onderwijsforum gebracht werden, zijn ter beschikking.

Bestelling op het IPB-secretariaat.

Prijs: € xx,xx + portkosten

*****

Kortgeknipt

Gewoon normaal

Sergio vertegenwoordigt België met het liedje *Sister* op het komende Eurosongfestival in Tallin (Estland). In Duitsland zorgde de selectie voor de verdere doorbraak van de jonge popgroep *Normal Generation**. Op zich is dit feit natuurlijk niet opzienbarend. Vele popgroepjes komen, vele gaan.

Wat is er zo bijzonder aan het popgroepje *Normal Generation*? Naast hun derde plaats op de Duitse Eurosongfinale, blijken hun *roots* te liggen in de Evangelische Kerk. Het popgroepje, bestaande uit twee meisjes en twee jongens, is ontstaan naar aanleiding van één van de evangelische kerkdagen, die omtrent jongeren en muziek een lange traditie kennen. Momenteel is hun nummer *Hold on* een dijk van een hit en staat het op de derde plaats van de Duitse *charts*. Het succes is zo groot dat de platenfirma amper kan wachten met de *release* van de cd.

Op hun website vermelden de meisjes en jongens van *Normal Generation* expliciet hun band met de Evangelische Kerk. In diverse media is de gelovige horizon van de meisjes en jongens steevast onderwerp van het gesprek. Het valt op dat ze op een 'gewone' manier, zonder schroom en in een directe taal over gelovig-zijn spreken. Dat doen ze ook in hun liedjes waarin geloofsthema's een centrale plaats innemen: God, Jezus, liefde, heelheid, geluk, toekomst enz. Naar eigen zeggen verandert het succes niets aan deze optiek. Integendeel, de meeste *trendwatchers* zijn ervan overtuigd dat in deze keuze de sleutel tot hun succes ligt. Voor de platenfirma reden genoeg om zelfs op zoek te gaan naar een tweede gelijkaardig popgroepje.

Blijkbaar slagen de meisjes en jongens van *Normal Generation* erin om het actuele religieuze levensgevoelen van jongeren op een authentieke manier te verwoorden, en aan te spreken. Een goede marktstrategie maakt het succes compleet.

Andermaal een zoveelste bewijs dat jongeren niet in een religieus niemandsland leven. *Normal generation* ... de naam spreekt voor zich.

* Website: www.normalgeneration.de

*****

pagina 4 - in kader - omkaderd - witte achtergrond

Oproep katholiek onderwijs

De betekenis en de eigenheid van het katholiek onderwijs worden ernstig bevraagd. Het maatschappelijk debat dat hierrond op gang werd gebracht, dwingt de scholen zich van binnenuit te profileren en na te gaan hoe ze hun opdracht waarmaken.

Op zaterdag 9 maart 2002 organiseerde het Interdiocesaan Pastoraal Beraad (IPB) een vrijmoedige reflectiedag over de identiteit van het katholiek onderwijs in een context van maatschappelijke pluraliteit.

De huidige situatie daagt alle partners in het katholiek onderwijs uit na te gaan of de wezenlijke keuzes en de realiteit van het dagelijks schoolleven in de lijn liggen van de initiële inspiratie van een opvoedingsproject dat gefundeerd is op het geloof in Jezus Christus en op de waarden die Hij heeft voorgeleefd.

Het IPB is verheugd vast te stellen dat veel Inrichtende Machten, directies, leerkrachten en personeelsleden die uitdaging aangaan. Ze zoeken hoe ze hun eigenheid en plaats kunnen bepalen en beleven in een pluralistische context. Ze dienen daarin rekening te houden met de gegevenheid dat een aantal personeelsleden het christelijk geloof niet delen, maar het christelijk opvoedingsproject willen mee waarmaken. Tijdens het forumgesprek bleek hoe

belangrijk het is dat scholen in dat proces ruimte en ondersteuning krijgen van het VSKO, de kerkelijke overheid en van de christelijke gemeenschap.

Het IPB-Bureau roept de scholen op de concrete invulling van hun eigenheid te toetsen aan enkele wezenlijke uitgangspunten: wordt er daadwerkelijk werk gemaakt van de vorming van elk kind, van elke jongere als héle persoon? worden ze in hun eigenheid gerespecteerd? worden ze gevoelig gemaakt voor alle dimensies van het leven? krijgen allen – ook allochtone kinderen en jongeren - gelijke kansen? hoe krijgt de zorg voor zwakkere leerlingen gestalte? Vandaag stelt zich daarbij ook uitdrukkelijk de vraag naar bezielende krachten binnen én naar het inspirerende draagvlak van de school.

De vrijheid van onderwijs is een grondwettelijk recht. Het IPB-Bureau vraagt dat de politieke verantwoordelijken dat recht blijven waarborgen voor scholen die zich vanuit een christelijke visie profileren. Op het discussieforum was duidelijk dat deze inspiratie motiverend blijft voor een eigen onderwijsinitiatief, en dat het huidig maatschappelijk debat positieve stimulansen geeft aan de uitklaring van de grondvisie ervan.

Namens het Bureau
Trees Dehaene, voorzitter
Leon Van Luchene, algemeen secretaris
19 maart 2002